

علم صرف

www.ketab.ir

سید حمید جزایری

فرامرز علیزاده

سرشناسه: جزایری، حمید، ۱۳۴۲

عنوان: علم صرف

نام پدیدآور: مؤلفین سید حمید جزایری، فرامرز علیزاده

مشخصات نشر: قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه، ۱۳۹۴

مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص.؛ جدول

شابک: ۸ - ۲۹ - ۷۵۵۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس.

موضوع: زبان عربی - صرف - راهنمای آموزشی

موضوع: زبان عربی - مسائل؛ تمرین ها و غیره

شناسه افزوده: علیزاده، فرامرز، ۱۳۵۱ - نویسنده همکار

شناسه افزوده: حوزه علمیه. دفتر تدوین متون درسی

شناسه افزوده: حوزه علمیه. مرکز مدیریت حوزه های علمیه

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴، ۴ د ۴ ج / ۶۲۰۳ Pz

رده بندی دیویی: ۴۹۲/۷۵

شماره کتابشناسی: ۳۸۸۱۷۲۹

علم صرف

سید حمید جزایری، فرامرز علیزاده

...

دفتر تدوین متون درسی

ناشر: مرکز مدیریت حوزه های علمیه

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

...

همه حقوق محفوظ است.

انتشارات: ۳۷۷۴۸۳۸۳ - ۰۲۵

دفتر تدوین متون درسی حوزه های علمیه:

۰۲۵ - ۳۷۸۳۴۰۵۴

۰۲۵ - ۳۷۸۳۴۰۴۴

WWW.TMD.IR

نگوید که لغت عربی از ما نیست؛ لغت عربی از ماست؛

لغت عربی لغت اسلام است؛ اسلام از همه است.

امام خمینی رحمته الله علیه، صحیفه نور، ج ۱۱ ص ۲۲۷.

مقدمه:

حوزه‌های علمی شیعه^۱ به حق میراث‌داران رسالت انبیای عظام هستند، در طول حیات خود همواره نگاهبان تراث جاری معرف اهل بیت علیهم السلام و پاسداران حریم و کیان شریعت حقّه اسلامی بوده‌اند. بدیهی است که استوار این الت عظیم الهی به صورت کارآمد و متناسب با مقتضیات دنیای امروز مستلزم برنامه‌ریزی صحیح و تحول در نظام آموزشی و برنامه درسی حوزه‌ها و متوازن ساختن اهداف عالیه این نهاد مقدس، با نیازها و چالش‌های جدید و نیز توجه به گسترش علوم دینی و تنوع رشته‌های آنهاست.

از طرفی اصلی‌ترین ابزار انتقال علوم و معارف و تجارب پیش‌بین، فضای تدریس و رابطه استاد و شاگرد است و در این میان کتاب درسی به عنوان محور ارتباط بین استاد و شاگرد، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است؛ چندان که در حوزه‌های علمیه یکی از مهم‌ترین حوزه‌های تحول نظام آموزشی و بارزترین نمود آن، تغییر متون آموزشی و تولید کتاب‌های درسی جدید در حوزه علوم اسلامی بر اساس نیازهای نوظهور است.

منزلت و جایگاه متون درسی در حوزه‌ها و لزوم بهره‌مندی از تراث گران‌سنگ و ذخایر ارزشمند متون قویم علمای گذشته ایجاب می‌کند که در بازسازی، اصلاح و تدوین متون درسی، اهتمام، دقت و تأمل شایسته مبذول گردد. همچنین دگرگونی و تحول در گرایش‌ها، نیازها، انتظارات، شیوه‌ها

و الگوهای تعلیم و تربیت، مسوولیت متولیان امر آموزش و پژوهش و برنامه‌ریزی درسی را در حوزه افزون می‌سازد تا به صورت مستمر به ارزیابی و ارتقای متون آموزشی همت گمارند.

دفتر تدوین متون درسی با عنایت به نکات فوق، تولید محتوای درسی، کمک درسی و راهنمای تدریس در حوزه علوم اسلامی، و همچنین بازبینی و اصلاح متون درسی تدوین شده بر اساس ارزیابی‌های انجام شده را به عنوان مهم‌ترین رسالت، نصب‌العین خویش قرار داده است و از بدو تأسیس تاکنون گام‌هایی را برای اصلاح و به روز رسانی و متوازن ساختن متون آموزشی به لحاظ استانداردها و مناسب مقتضیات آموزشی طلاب برداشته است. بدیهی است که رسیدن به آرمان فوق با بهره‌گیری از همه ظرفیت‌ها و نیروهای انسانی موجود در قالب‌های مختلف (مشاوران، گروه‌های علمی و متدیان)، مهارت و ارزیابی مستمر و دریافت بازخورد از برنامه‌های انجام شده، و فرهنگ‌سازی در جهت ایجاد فضای صمیمیت و صمیمیت از فرایند تدوین متون آموزشی امکان‌پذیر خواهد بود.

کتاب حاضر «علم صرف» متناسب با مرحله شناخت تدوین شده است. و این دفتر بر خود لازم می‌داند تا از تلاش‌های ارزشمند مولفان اثر است. در این کتاب جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر سید حمید جزایری و جناب حجة الاسلام فرامرز علیزاده که سالیان متمادی است مشغول تحقیق و تدریس در علوم ادبی به ویژه علم صرف می‌باشند، گروه ادبیات عربی، ارزیابان و تمام عزیزانی که در امر آماده سازی و چاپ کتاب علم صرف با این دفتر همکاری نمودند صمیمانه قدردانی نماید. امید است این قبیل تلاش‌ها مسیر رشد و بالندگی طلاب و حوزه‌های علمیه را روشن‌تر نموده و مورد رضایت حضرت صاحب الامر (عجل الله تعالی فرجه) قرار گیرد.

دفتر تدوین متون درسی حوزه‌های علمیه

پیش‌گفتار

قرآن کریم - معجزه ابدی پیامبر اکرم (ص) - و روایات معصومین (علیهم‌السلام) و ادعیه مأثوره از آن ذوات مقدس به زبان عربی است. و آشنایی دقیق با این گنجینه‌های ارزشمند و بهره‌برداری مناسب از آن علاوه بر طهارت نفس، منوط به علومی از جمله علم صرف می‌باشد. علمی که تکوین و رشتش مرهون بزرگانی از عالمان شیعی است.

از دیر باز در حوزه‌های علمیه فراگیری ادبیات عربی و به طور خاص «صرف، نحو و بلاغت» مورد اهتمام ویژه بوده و آثار متعددی به رشته تحریر درآمده است. ولی با توجه به لزوم حرکت روبه‌رشد و پس از بازنگری در نظام آموزشی و تدوین سرفصلها در کمیته‌های علمی و با حضور اساتید و صاحب نظران، ضرورت تدوین کتاب جدید روشن گردید. و قبل از شروع مباحث علمی کتاب؛ توجه اساتید معزز را به نکات ذیل جلب می‌نماید.

۱. صرف ۲ و ۳ یک دوره کامل صرف در مرحله شناخت می‌باشد. و لازم است دانش‌پژوهان قبل از ورود به آن حتماً صرف ۱ «مرحله آشنایی» را با موفقیت بخوانند.

۲. مباحث مقدماتی و از بخش فعل مبحث ثلاثی مجرد (سال ۱ غرر سالم) در صرف ۲ مطرح شده و مبحث ثلاثی مزید و رباعی از فعل و بخش اسم در صرف ۳ بیان می‌گردد.

۳. دروس کتاب، مجموعه منسجم و هدفمندی است که باید در مقام تدریس و امتحان، تمام اجزاء آن مورد توجه باشد.

۴. در آغاز هر قسمت ضمن بیان هدف آموزشی از درس، احیاناً ارتباط با درس قبل بیان شده است. درخواست می‌شود، اساتید گرامی در تدریس، با بیان شیوای خود ساختار منطقی علم صرف را به دانش‌پژوهان بیان نموده و ارتباط هر درس با درس قبل و بعد را به خوبی برای فراگیر تبیین نمایند.

۵. متن اصلی درس؛ با تیتروهای داخلی تقطیع شده و مواردی از آن به صورت رنگی آمده است تا مورد توجه بیشتر دانش‌پژوه قرار گیرد.

۶. یاورقی‌ها؛ جزئی از درس است. در هنگام تدریس عنایت کافی به آن بشود. یاورقی‌ها خود متضمن چند مطلب است.

الف) لغت نامه؛ یکی از موارد ضروری توجه دادن طلاب به معنای واژگان و توانا نمودن آنها بر استفاده از معاجم لغوی است. که در صرف ۲ ترجمه لغات جدید به زبان فارسی و در صرف ۳ به زبان عربی در یاورقی بیان شده است.

ب) برای حفظ ارتباط با تراش، آشنایی دانش‌پژوه با سایر کتب و منابع صرفی و نیز توانمندی طلاب بر استفاده از منابع عربی، قطعاتی از برخی متون کهن و جدید به تناسب انتخاب شده است؛ که در عمده موارد اصل مطلب در متن آمده است و در مواردی برخی نکات الحاقی در آنها مورد توجه بوده است. در قرائت و ترجمه آن در کلاس تأکید می‌شود.

ج) در مواردی برای حفظ نظم متن اصلی، نکات توضیحی یا تکمیلی در یاورقی ذکر شده است. این نکات دارای اهمیت بوده و استناد به یاورقی عمدتاً برای روان‌تر شدن متن اصلی بوده است.

۷. در پایان هر درس، پرسشی تحقیقی به نام «هم‌اندیش» آید است که انتظار می‌رود با هدایت اساتید محترم و تحقیق دانش‌پژوهان، پاسخ داده شود. این مطلب می‌تواند موجب پرورش روحیه تحقیق و پژوهش و آشنایی بیشتر طلاب با منابع اصیل و معتبر شود. امری که از سنت‌های ارزشمند دیرین و ویژگی‌های مثبت حوزه‌های علمیه بوده است. و در مواردی این قسمت دارای نکات ظریف و دقیقی است که چه بسا به صورت مستقیم در متن درس نبوده است.

۸. در انتهای هر درس، سؤالاتی تحت عنوان «پرسش و تمرین» ذکر شده است. ارزشیابی مستمر یکی از فعالیت‌های ضروری در فرایند آموزش است. طلاب موظفند خارج از کلاس پاسخ کلیه این سؤالات را به دست آورند و طبیعی است اساتید محترم به نحو شایسته‌ای بر حل صحیح این تمرین نظارت خواهند فرمود.

۹. هدف اصلی آموزش صرف و نحو، آشنایی با زبان دینی می‌باشد. و ادبیات ابزار و روزه‌ای است برای فهم قرآن و روایات؛ از اینرو در جای جای کتاب و به ویژه در تمارین تلاش شده است تا نمونه‌هایی از آیات مبارکه قرآن و کلام معصومین (علیهم‌السلام) ذکر گردد. شایسته است اساتید محترم ضمن تطبیق مطالب ادبی بر آن، به تناسب برخی نکات تربیتی این عبارات نورانی را به فراگیران انتقال دهند.

۱۰. به طور متوسط در هر جلسه درسی یک ساعته برای طلاب کمتر از دیپلم حدود ۳۵ سطر کامل از متن برای طلاب دیپلم به بالا حدود ۵۰ سطر کامل از متن قابل تدریس می‌باشد.

۱۱. مولفان این اثر، به لطف الهی توفیق سالها تحقیق و تدریس در زمینه علوم اسلامی و به ویژه ادبیات عربی و علم صرف را داشته‌اند. و در تدوین این اثر ضمن توجه کامل به کتب آموزشی صرف در حوزه‌های علمیه و برخی مراکز علمی دیگر، تلاش نموده‌اند تا در حد توان از نکات مثبت سایر کتابهای آموزشی صرف استفاده نمایند.

۱۲. این اثر در مراحل مختلف مورد نیاز و ارزیابی دقیق جمعی از صاحب نظران و اساتید محترم علم صرف قرار گرفته- که مولفان خود را وامدار آنها می‌دانند- ولی به طور طبیعی محصول بشری خالی از نقص و کاستی نمی‌باشد. و در جهت انتقاد و پیشنهاد سطح کتاب مشتاقانه از نظرات اصلاحی و تکمیلی اساتید معزز، صاحب نظران ارجمند و دانش پژوهان گرامی استقبال می‌نماییم. خواهشمند است نظرات خویش را از طریق info@sharif.ir ارسال فرمایید.

در پایان امیدوار هستیم این اثر مورد رضایت حضرت ولی عصر (عج) قرار گیرد و در رشد علمی و اخلاقی دانش پژوهان عزیز مفید باشد.

سید حمید جزایری

فرامرزی عزیزاده

فهرست مطالب

۱	صرفه
۱۱	بناء و ساختن کلمه
۱۷	وزن
۲۵	تقسیمات فعل
۳۱	ماضی معلوم
۳۹	حالات فعل ماضی
۴۳	مضارع معلوم
۵۵	حالات فعل مضارع
۶۱	مجاز در افعال
۶۷	امر معلوم
۷۵	لازم و متعدی
۸۱	فعل مجهول
۹۵	مضاعف
۱۰۳	مضاعف
۱۰۹	مهموز
۱۱۷	کتابت همزه
۱۲۳	اعلال
۱۲۹	مثال

۱۳۵اجوف

۱۴۷ناقص

۱۵۷لفیف

۱۶۱انواع اعلال

۱۶۷هدف شناسی قواعد اعلال

۱۷۳فعل موکد